

Ágyútörténeti konferencia két múzeum összefogásával

2009. június 12-én a Hadtörténeti Múzeumban az első ágyútörténeti konferenciára került sor a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum és a Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum Öntödei Múzeuma közös előkészítése eredményeképpen.

1. Bronzöntöde ábrázolása egy német metszeten 1836-ból

A konferencia **Kócziánné dr. Szentpéteri Erzsébet**, MMKM főigazgató és **dr. Markó György** ezredes HM HIM tudományos főigazgató-helyettes köszöntő szavaival kezdődött. A főigazgató asszony megköszönte a Hadtörténeti Intézet és Múzeum vezetőségének, hogy segítségükkel nem szakadt meg az Öntödei Múzeum által 1997-ben életre hívott – kétévente megtartott - harangtörténeti konferenciasorozat. 2009-ben az ágyúk kerültek reflektorfénybe. A harangok és az ágyúk öntői sok esetben azonos személyek voltak, a jelen konferencia is gazdagíthatja az öntészet mindkét terméke iránt érdeklődő emberek ismereteit.

1. Kócziánné dr. Szentpéteri Erzsébet, MMKM főigazgató köszönti a konferenciát

2. A konferencia népes hallgatósága

3. Dr. Markó György HM HIM tud. főigazgató-helyettes köszöntője

Dr. Lugosi József ny. ezredes (HM HIM Hadtörténeti Múzeum): „A Bombardától Königgatzig” címmel tartotta meg a nyitó előadást, amelyben a puskapor feltalálásától a kora újkori ágyúk alkalmazásán át a XIX. századi használatig adott átfogó képet arról, hogy az ágyú milyen fontos szerepet játszott az európai hadviselésben. Megemlítette, hogy a barokk korban az ágyúk gazdag díszítést kaptak, fogójukat legtöbbször delfinnel vagy más állattal díszítették, a csőre pedig az öntető címere is felkerült. Ilyen példákat a Hadtörténeti Múzeum műtárgyain is megfigyelhetünk.

4. Dr. Lugosi József ny ezredes tartotta a nyitó előadást

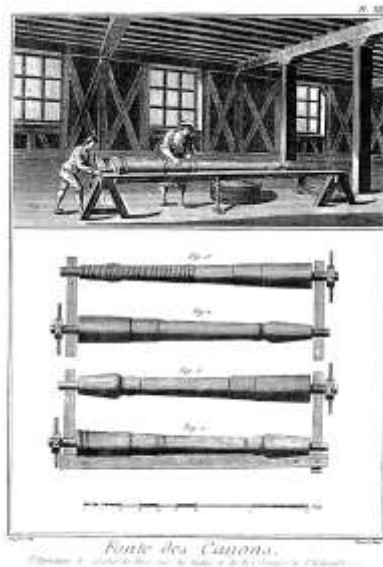

5. A Hadtörténeti Múzeum udvarán álló 1752-ben öntött modenai 24 fontos ágyú

6. A modenai ágyú hercegi címerrel

Dr. Benkő Elek (MTA Régészeti Intézet) „Ágyúk öntéstechnikája a középkorban és a kora újkorban” című előadásában azt mutatta be, hogy az írott és a képi források egybevetésével hogyan lehet rekonstruálni a több száz évvel ezelőtti ágyúöntő műhelyek bonyolult, formázási, öntési és kikészítési technológiáját, amely alapvetően nagyon hasonlít a harangformázás és -öntés mindmáig tradicionálisan folyó, agyagformázásos módszeréhez.

7. A kora újkori harangöntésről legrészletesebb képi információkat a Diderot által az 1700-as évek közepén szerkesztett Nagy Francia Enciklopédia adja. A képen a magkészítés lépései láthatók

Dr. Patay Pál nyugalmazott régész előadása „Harangból ágyú – ágyúból harang” címet viselte. (A hazai harangok kutatását több mint félévszázada folytató kampanológus egészségi állapota miatt nem tudott a konferencián részt venni, előadását *Lengyelne Kiss Katalin* olvasta fel.) Mivel mind a harang, mind az ágyú anyaga legtöbb esetben bronz, ezért az emberiség története során többször előfordult, hogy harangból lett ágyú és fordítva. A magyar történelemből vett példákkal illusztrált előadás kifejtette, hogy a török uralom utáni harangöntési virágkor után az 1848–49-es szabadságharc alatt, később az I. és a II. világháború során használták fel a legtöbb harang fémét hadi célokra. Legsúlyosabb, a magyar harangállományt közel megfelelő veszteséget az I. világháború rekvirálásai jelentették.

8. Az első világháború idején összegyűjtött és elszállításra váró harangok egy budapesti vasútállomáson

Ellenkező folyamatra is volt példa, amikor uralkodók az ellenségtől zsákmányolt ágyúk bronzából öntettek „kedves” városaik részére harangot. Így pl. I. Rákóczi György erdélyi fejedelem a II. Ferdinánd császártól zsákmányolt ágyúkból 1636-ban Gyulafehérváron Debrecen városa részére készíttetett harangokat. (E harangokat azóta már átöntötték, de a legnagyobb harangnak a Rákóczi család címerét tartalmazó darabja jelenleg is látható a Debreceni Református Kollégiumban.)

9. A debreceni Rákóczi-harang részlete, amelynek alapanyagát 1631. március 31-én II. Ferdinánd csapataitól zsákmányolták a rakamazi csatában

Dr. Kormos Gyula (Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem) rövid, vetítettképes előadásában arról számolt be, hogy levéltári kutatásai alapján a soproni Tűztorony harangjai is a város fegyvertárában őrzött zsákmányolt ágyúdarabok beolvasztásával készültek. Pár év múlva amikor a lélekharang 275 éves lesz, a város szeretné az eredeti funkciónak megfelelően a lélekharangot úgy felszerelni, hogy minden soproni polgár elhunytával megkondíthassák.

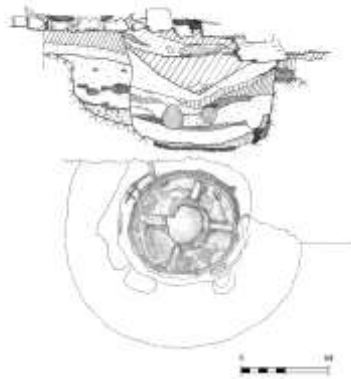
10. A Jacob Montell bécsújhelyi harangöntő által 1737-ben készített lélekharang

Dr. Sallay Gergely osztályvezető (HM HIM Hadtörténeti Múzeum) „Ágyúk anyagából készült kitüntetések” címmel tartott kutatási beszámolójából megtudhattuk, hogy leggyakrabban az újkorban és leginkább német és angol nyelvterületen készítettek az ellenféltől elfoglalt ágyúk anyagának felhasználásával öntött vagy vert kitüntetéseket.

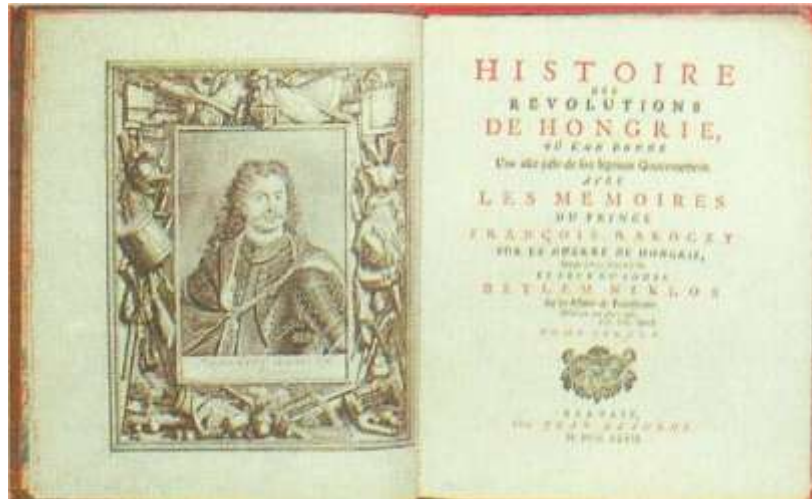
11. Brit Viktória Kereszt, 1856.

Belényesy Károly (Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat) a budavári bronzöntő műhelyről szóló előadásában ismertette a több éven át folytatott Szent György téri ásatás eredményeit. Az ágyúöntő műhely a XV. század második felében és a XVI. század elején működött. Irodalmi adatok alapján jól azonosíthatók a lángkemencék és az ágyúöntő gödrök helyei. (Az ásatás leleteiből néhány darab látható az Öntödei Múzeum „Fémöntészeti emlékeink”) című 2008-ban megnyílt állandó kiállításán.

12. Az egyik öntőgödör metszete

Dr. Kreuzer Andrea (HM HIM Hadtörténeti Múzeum) „Ágyúk és könyvek” című előadásában a Múzeum könyvgyűjteményének e tárgykörben fellelhető gazdag anyagát és a könyvekben található információkat ismertette. A kora újkori hadvezéreket ábrázoló metszeteken számos alkalommal helyeztek el fegyvereket, mint attribútumokat. A fegyverek között gyakran találunk ágyúkat, mint például II. Rákóczi Ferenc portréján. Az előadás végén bemutatásra kerültek az intézmény könyvtárának lövedék tépte könyvei is.

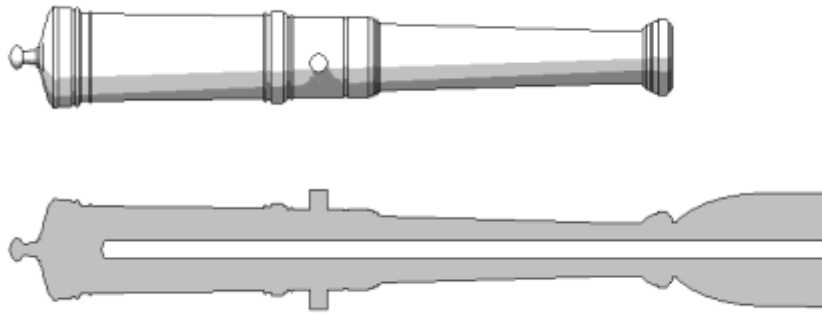
13. Rákóczi portréja fegyverekkel díszített keretben

Ringer István (MNM Rákóczi Múzeuma) és Kovács Árpád (Miskolci Egyetem) „I. Rákóczi György ágyúöntő műhelye és az ásatáskor előkerült ágyúk anyagvizsgálata” című előadása a 2006 nyarán kezdődött, a sárospataki várban folyó ásatást és annak eredményeit mutatta be. A feltárások során napvilágra kerül a történeti forrásokból jól ismert sárospataki ágyúöntő műhely, melynek nagyszabású kiépítésére I. Rákóczi György birtoklásának idején került sor. A műhely 1631 és 1648 között, kisebb megszakításokkal ugyan, de nagy intenzitással működött. A feltárt értékes leletek agnoszkálása már eddig is sok kérdést tisztázott, de a megtalált olvasztási maradékok összetételi és fémtani vizsgálata az olvasztástechnológia további részleteit hivatott feltárni.

14. A sárospataki ásatási terület

Bán Attila százados (HM HIM Hadtörténeti Múzeum) „Egy ágyúöntésnél felmerülő öntészettechnikai probléma feloldása” című előadása arra mutatott rá, hogy saját kísérletei és számításai alapján a bronzágyúk öntésénél a tömör szövetszerkezet kialakításának érdekében az öntésnél a mestereknek fokozottan ügyelniük kellett arra, hogy a legvékonyabb falvastagságú csővégnél is elegendően nagy legyen a forma hőmérséklete, s így elkerülhessék az esetleges gázhólyagosságot és az elégtelen fémutánpótlás miatt kialakuló anyagfolytonossági hibákat.

15. elöltöltő ágyúcső oldalnézete és felülnézeti metszete tápfejjel.

Ezután a tápióbicskei Bitskey Gáspár Honvéd Hagyományörző Tüzérsapat bemutatóját láthattuk a múzeum udvarán.

16. A konferencia résztvevői a töltést figyelik

Dr. Csikány Tamás alezredes (Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem) „Az ágyúgyártás megszervezése 1848–49-ben” címmel a szabadságharc történelmi keretébe foglalva ismertette *Lukács Dénes* (1816-1868), a szabadságharc fegyvergyártásának megszervezésében jeleskedő honvéd tüzér ezredes tevékenységét, valamint az erdélyi hadjáratot ágyúöntési tudásával segítő, a csatatéren hősi halált halt *Gábor Áron* (1814-1849) érdemeit.

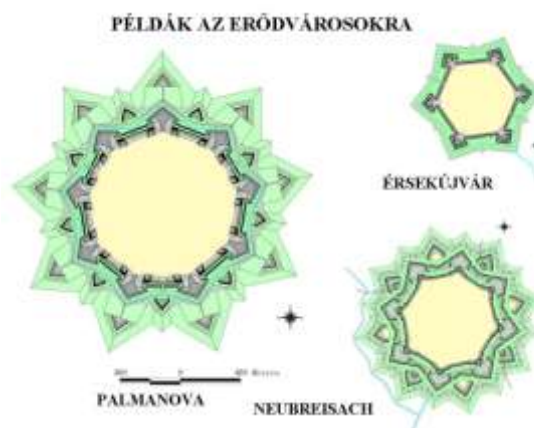

17. Gábor Áron 1941-ben készült emlékműve Kézdivásárhelyen

18. Lukács Dénes portréja

Dr. Winkler Gusztáv (Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem) „A tüzérség fejlődésének hatása a XVI-XVII. századi erődépítészetre” című előadásában azt mutatta be, hogyan igyekeztek a tüzérség támadásait kivédeni, ill. a saját ágyúk legelőnyösebb elhelyezését megoldani az adott időszakban. Az itáliai várépítészetben ment végbe a leglátványosabb változás. Itt alakult ki a rondella, a torrione, baluardo, az ó- és új olaszbástya. A dél-európai példákon kívül a magyar kora újkori várépítészeti anyagot is megismerhettük, amelyek közül az egri vár került kiemelésre, amelyen több bástyatípus is megfigyelhető.

19. A kora újkori várépítészeti kiemelkedő alkotásai

Dr. Szoleczky Emese (HM HIM Hadtörténeti Múzeum) a „A huszti vár tüzérségi helyzete a Rákóczi-szabadságharc idején” című előadása a Kölcsey Ferenc verseiben megénekelte híres vár történetét ismertette írott források alapján, kitérve arra, hogy az egyes korszakokban a várnak a Tisza-völgyet védő szerepe, a város védelme, vagy a Máramaros felé vezető „sútak” megfigyelése játszott-e éppen elsődleges szerepet.

Dr. Pilissy Lajos nyugalmazott kohómérnök hozzászólásában méltatta a Ringer István - Kovács Árpád „páros” és Bán Attilát, mert ők az elsők hazánkban, akik a hajdani bronzágyúöntés problémáját a fémtan szempontjai szerint vizsgálták. Biztatta a fiatal szakembereket, hogy folytassák kutatómunkájukat.

A konferencia levezető elnöki tisztét **Lengyelné Kiss Katalin** okl. kohómérnök, az Öntödei Múzeum igazgatója és **dr. Kedves Gyula** alezredes, a Hadtörténeti Múzeum igazgatóhelyettese látta el.

Zárszójában Lengyelné Kiss Katalin kiemelte, hogy örömmel tölti el, hogy mintegy százan hallgatták meg az előadást, ez azt mutatja, érdemes volt megadni a lehetőséget a kutatóknak, hogy a színesfémöntészet e két emblemikus termékéről, az ágyúról és a haragról szóló ismereteiket az érdeklődőkkel megosszák, egymás tapasztalatait kicserélhessék. Megköszönte a HIM Hadtörténeti Múzeum vezetésének, **dr. Holló József** ny. altábornagy főigazgatónak a konferencia lebonyolításához adott támogatást, a szervezésért Bán Attila századosnak és dr. Kedves Gyulának, valamint saját munkatársainak mondott köszönetet. Abban a reményben zárta a konferenciát, hogy az együttműködés a jövőben is folytatódik.

Ezután az Öntödei Múzeum látogatására került sor, ahol a megjelentek részletes tárlatvezetésen, s a Magyar Öntészeti Szövetség jóvoltából egy különleges ünnepi ital, a „krampampuli” kóstolásán vehettek részt.

17. Lengyelné Kiss Katalin pohárköszöntője a rendezvényt záró fogadáson

Millisits Máté
Öntödei Múzeum